

RÜZGAR ENERJİSİ ÇATIŞMASI: ÇATIŞAN PERSPEKTİFLER VE PLANLAMA PROBLEMLERİ – KARABURUN DENEYİMİ

Zeynep ÖZÇAM¹; M. Melih PINARCIOĞLU²

¹⁻² Şehir ve Bölge Planlama - Orta Doğu Teknik Üniversitesi
¹zeynepozcam@gmail.com, ²m.pinarcioglu@gmail.com

ÖZET

Yenilenebilir enerjiler yaygın bir şekilde enerji kaynaklı emisyonları sınırlandırmak için etkili bir araç ve sürdürülebilir kalkınmanın temel bileşeni olarak kabul edilmektedir. Bunların arasında, özellikle rüzgâr enerjisinin dikkate değer bir yeri vardır. Buna bağlı olarak, başlıca ulusal politikalar rüzgâr enerjisini desteklemektedir ve rüzgâr enerjisi tesisleri büyüyen bir oran ile artmaya başlamıştır. Aynı şekilde Türkiye’de de, rüzgârın gelişmekte olan Türkiye için enerji sağlayan elverişli bir yerli kaynak olması, rüzgâr enerjisi politikalarının önem kazanmasına neden olmuştur. Dolayısıyla, devlet destekli yatırımlar artmaya ve rüzgâr enerjisi tesisleri yayılmaya başlamıştır. Bu anlamda Karaburun da büyük ölçekli rüzgâr enerjisi yatırımlarının önemli hedeflerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat rüzgâr enerjisinin yayılımı, rüzgâr enerjisi ve uygulanmasında önemli bir tartışmaya neden olmuştur. Bu yatırımlar çevre dostu olsa da, bozulmamış doğal ve kırsal alanlara nüfuz etmeye başlaması nedeniyle yerel toplumun bazı kesimlerinin dikkatini çekmiş ve rüzgâr enerjisi karşısında güçlü muhalefete yol açmıştır. Bu bildiride, Karaburun deneyimi temel alınarak, rüzgâr çatışması sorununun temeli incelenmiştir. Bu çatışmaya neden olarak sürece dahil olan farklı aktörlerin arasındaki görüş ayrılıklarının yanı sıra planlama prosedürlerindeki eksiklikler ön plana alınmıştır ve bu eksiklere yönelik çözüm önerileri getirilmek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rüzgâr enerjisi çatışması, Planlama problemleri, Çatışma çözümü

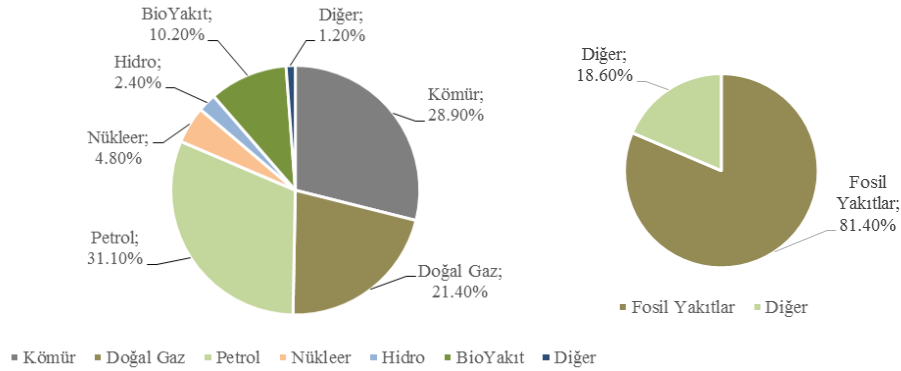
1. GİRİŞ

Son yıllarda enerji kaynaklı problemlerle ilgili küresel kaygıların sonucunda yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi büyük önem kazanmıştır. Tüm dünyada yenilenebilir enerjilerin iklim değişikliğine çözüm olma potansiyelleri nedeniyle fosil yakıtlardan yenilenebilir enerjilere geçiş için giderek artan bir küresel destek mevcuttur ve rüzgâr enerjisi bu anlamda önemli bir role sahiptir. Fakat rüzgâr enerjisine genel bir destek olmasına rağmen rüzgâr enerjisi yatırımları yerel endişeler nedeniyle artan yerel bir muhalefet sorununu da beraberinde getirmektedir. Bu güçlü yerel muhalefet gelecek rüzgâr enerjisi yatırımlarına önemli bir engel oluşturmakta ve hem rüzgâr enerjisinin geleceği hem de yerel bölgelerin geleceği açısından çelişkili bir durum yaratmaktadır. Bu nedenle, “rüzgâr enerjisi çatışması” olarak adlandırılan bu durum hem ülkemizde hem de birçok ülkede karşılaşılan önemli bir konu ve çözülmeyi bekleyen önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır [1].

Rüzgâr enerjisi önemli bir enerji kaynağı olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla rüzgâr enerjisi çatışması çözülmeyi bekleyen önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Hem teknik hem de sosyal açıdan sorunu değerlendirerek çatışmaların doğasını anlamak, çatışmanın çözümü için en etkili yolların seçimini sağlayarak çözüme katkıda bulunabilir. Bu çalışmanın amacı da, Karaburun örneği temel alarak, rüzgâr enerjisi süreçlerinde çatışmaların prosedürlere dayalı sebeplerini anlamak ve çatışmanın azaltılması için çözüm önerileri sunmaktır.

2. YENİLENEBİLİR ENERJİLER VE RÜZGAR ENERJİSİ

Tüm dünyada artan nüfus ve kentleşmenin getirdiği artan enerji talebinin sürdürülebilir bir şekilde karşılanması dünyanın gündemindeki en önemli konulardan biridir. Endüstrinin gelişmesi ve dünyadaki kentleşme ve nüfusun hızla artması nedeniyle son birkaç on yılda enerji ihtiyacı hızla artmıştır [2]. Enerji talebi, enerji tüketimi ve üretiminin ana belirleyicilerinden olan ekonomi ve nüfusun büyümesiyle büyümeye devam etmektedir ve günümüzde tüm dünyada bu enerji talebini karşılayacak enerji üretimi ise %80 oranında fosil yakıtlardan sağlanmaktadır (bkz. Şekil 1) [3]. Bu geleneksel enerji kaynakları dünyanın gündemindeki en önemli problemi; yani küresel ısınmayı tetikleyen en önemli etken olarak kabul edilmektedir. Çünkü fosil yakıt yakarak enerji elde etme süreci dünyamızda kirlilik, kaynakların tüketilmesi ve en önemlisi yüksek miktarda sera gazı salımı gibi yüksek çevresel etkilere sahiptir. Fakat fosil kaynakların aksine, yenilenebilir enerjiler temiz ve çevre dostu olduklarından fosil kaynaklara alternatif olarak değerlendirilmektedir [4] ve dolayısıyla sürdürülebilir bir enerji üretim şekli ve iklim değişimine karşı etkili bir seçenek olarak kabul edilmektedirler [5]. Yenilenebilir enerjiler arasında rüzgar enerjisi ise verimli, tükenmez ve karşılanabilir olduğundan, fosil yakıtlara büyük ölçekli ve uygulanabilir bir alternatif olarak kabul edilmekte ve elektrik üretiminin etkili ve sürdürülebilir yollarından biri olarak görülmektedir [4]. Bu nedenle, birçok ulusal ve uluslararası gündemde fosil yakıtlardan yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş başlamış ve rüzgar enerjisi de hem gelişmiş hem de gelişmekte olan birçok ülkenin ulusal enerji planının önemli bir bileşeni olmuştur [6; 4].

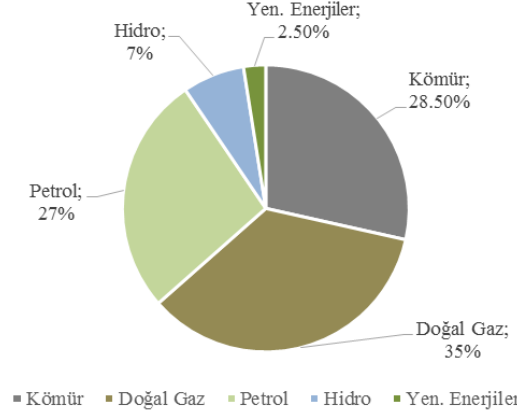

Şekil 1. 2013 yılı dünya toplam birincil enerji arzının kaynaklara göre dağılımı [3]

Bunlara ek olarak, rüzgar enerjisine yönelik ulusal ve uluslararası desteğin sebebi, mevcut enerji tercihlerinin getirdiği problemlerin yanı sıra pek çok ülkede ekonomik büyüme için yeni pazarların oluşturulması ile de yakından ilişkilidir. Bu nedenle, devletlerin yasal düzenlemeler ve teşvik mekanizmaları ile yenilenebilir enerji pazarının yaratılmasını desteklemesi ve teşvik etmesi beklenmektedir [7]. Buna bağlı olarak, emisyon politikaları, firmaların ekonomik stratejiler geliştirebilecekleri yeni pazarlar yaratmaktadır [8]. Yenilenebilir kaynaklar ve rüzgar enerjisi bu politikaların bir parçasıdır ve mevcut kapitalist düzende küresel kaygılar nedeniyle meşruiyeti olan yeni sermaye birikimi süreci için önemli bir araçtır. Tüm bunların sonucunda, olumlu politika hamleleri ve destek mekanizmaları ile rüzgar enerjisi piyasası genişlemektedir ve rüzgar yatırımları hızla artmaktadır [9].

Türkiye de, ekonomisi ve nüfusu açısından hızla büyüyen bir ülkedir ve kentleşme oranı da aynı oranda artmaktadır. Bu durum Türkiye'nin enerji talebini yüksek tutmaktadır. Türkiye'nin bu yüksek enerji talebi %90 oranında fosil yakıtlardan karşılanmakta (bkz. Şekil 2) ve bu fosil yakıtların %75 dışarıdan ithal edilmektedir [10]. Büyüyen bir ekonomiye ve artan bir nüfusa yeterli miktarda enerji sağlanması, enerji arzındaki çeşitliliğin artırılması ve enerjiye olan dışa bağımlılığın azaltılması, Türkiye'nin enerji politikalarında önemli birer konudur. Bu enerji hedeflerine ulaşmada en önemli unsurlardan biri, verimli bir yerli kaynak olan ve özellikle de

enerji sektöründe yeni yatırımlar için önemli bir pazar yaratan rüzgar enerjisidir. Enerji ile ilgili sorunları azaltmak ve ekonomik büyüme için yeni pazar mekanizmaları yaratmak için yenilenebilir enerjileri destekleyen devlet politikaları ivme kazanmıştır [7]. Sonuç olarak, ulusal hükümet tarafından desteklenen yatırımlar son birkaç yıldır hızla artmıştır [11].

Şekil 2. 2014 yılı Türkiye toplam birincil enerji arzının kaynaklara göre dağılımı [10]

Yenilenebilir enerjilere verilen önem arttıkça, başta rüzgar enerjisi olmak üzere yenilenebilir enerji sahaları, özellikle kırsal ve doğal alanlardan yer seçerek kentlerin çeperlerinde yayılmaya başlamıştır. Yatırımlar kâr maksimizasyonu arayışında olan özel şirketler tarafından yapıldığından, tüm rüzgar santralleri rüzgar enerjisi potansiyelinin yüksek olduğu belirli bölge ve şehirlerde yer seçmiştir. Bu durum rüzgar enerjisi yatırımlarının belirli kentler ve bölgeler üzerinde yığılmasına neden olmaktadır. Buna paralel olarak, bu yerel çevrelerde rüzgar enerjisi yatırımlarının yayılmasıyla beraber yerel kaygılar da artmaya başlamış ve muhalefetin başlamasına sebep olmuştur.

3. RÜZGAR ENERJİSİ ÇATIŞMASI

En genel anlamda yenilenebilir enerjilere karşı muhalefet NIMBY¹ sendromu olarak açıklanmaktadır [6; 12]. Rüzgar enerjisi ile bağlantılı olarak, NIMBY terimi kişilerin genelde rüzgar enerjisini desteklerken, kendi yakın çevrelerindeki rüzgar enerjisi gelişmelerine karşı muhalif tutumunu ifade etmektedir. Bununla birlikte, bu terim, yerel muhalefeti genelleştirerek, muhalefeti bencil ve bireysel faydayı ön plana alan davranış biçimi olarak betimlemektedir [13]. Fakat birçok araştırmacı bu açıklamayı yetersiz bulmakta ve yerel muhalefetin pek çok nedeni olabileceğinin yanı sıra, NIMBY sendromunun olası pek çok açıklamadan yalnızca bir tanesi olabileceğini belirtmektedir [14, 15, 16].

NIMBY açıklamasına karşılık Wolsink [13; 16], yerel muhalefeti rüzgar enerjisi gelişmelerinin yarattığı dışsallıkların bir sonucu olarak değerlendirmektedir. Bu dışsallıklar özellikle gürültü kirliliği, görsel kirlilik, doğal alanlara ve türlere verilen zarar gibi negatif etkilerden oluşmaktadır. Bunların arasında manzara üzerinde görsel ve estetik kaygılar muhalif tutumun baskın unsuru olarak ön plana çıkmaktadır. Rüzgar türbinlerinin peyzaj üzerinde neden olduğu değişim, yerel toplum tarafından olumsuz olarak değerlendirilmekte ve muhalefete yol açmaktadır. Bununla alakalı olarak, Devine-Wright [17], bu durumu yer bağlılığı ve yer kimliği zarar gördüğünde gerçekleşen yereli koruyucu eylemle ilişkilendirmiştir. Bir rüzgar enerjisi gelişimi ile yerelde meydana gelen değişim, o yerle ilişkili sembolik anlamı tehdit ederek duygusal bir tepki ve muhalefete yol açmaktadır.

¹ NIMBY; Not In My BackYard: Benim Arka Bahçemde Değil

Bir diğer açıklama kurumsal faktörleri temel almaktadır. Planlama ve karar verme süreçleri, özellikle gelişmeler üzerine yukarıdan aşağı ve hiyerarşik karar verme yöntemleri teşkil ettiğinde, yerel muhalefette önemli bir rol oynamaktadır [18]. Buna karşılık, rüzgar türbini yer seçimi ile ilgili yerel endişeleri gözetilen yer seçimi kararları, daha yüksek yatırım başarı oranı getirmektedir [9]. Ayrıca, yatırım süreçlerinde güven ve adalet konuları da yereldeki kabulün önemli belirleyicileri olarak kabul edilmektedir [16].

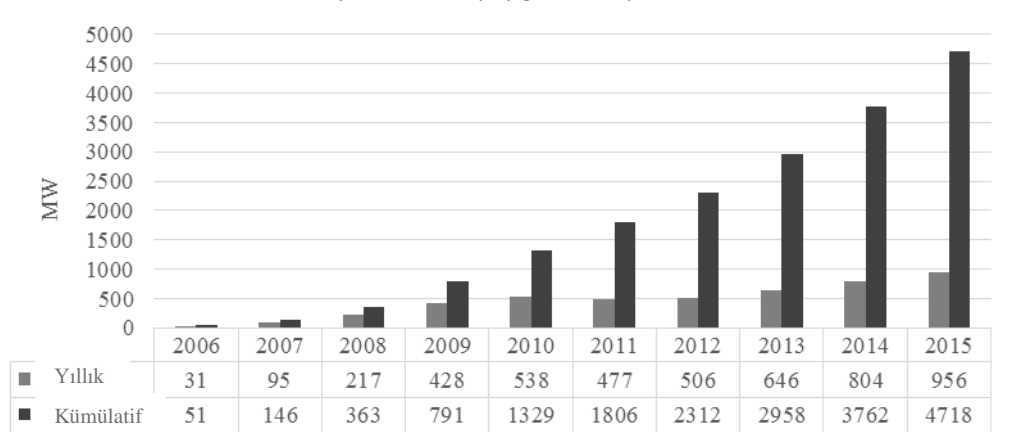
Alternatif olarak, tartışmaya farklı bir perspektiften yaklaşan açıklamalar da vardır. Woods [19], kırsal alanlarda ya da doğa açısından değer verilen yerlerde gelişme kavramının yerel grupları ve yatırımcıları iki karşıt gruba ayırdığını ve her iki tarafın da doğa ve kırsal alanlar üzerine farklı çevreci yaklaşımlara sahip olduğunu savunmaktadır. Çatışma esasen doğa ve kırsal üzerine bu iki farklı algı ve yaklaşıma dayanmaktadır. Bunlar saf ve değerli bir varlık olan doğanın veya kırsal alanın olduğu gibi korunması (korumacı yaklaşım) ya da gelişmemiş ve yabancı bir varlık olan doğanın veya kırsal alanın kalkınma amacıyla kullanılması (faydacı yaklaşım) şeklindeki iki farklı yaklaşımdır. Bu iki farklı perspektif yerel sakinlerle yatırımcıyı karşı karşıya getirerek konuyla ilgili çatışmaya neden olmaktadır.

Tüm bu açıklamalardan da anlaşıldığı üzere, rüzgar enerjisi süreçlerinde çatışmaların ortaya çıkmasının birçok nedeni vardır. Çok genel bir şekilde, yerel toplumun bazı kesimleri yaşam alanlarındaki rüzgar enerjisi yatırımlarından olumsuz etkilendiğinde çatışmalar ortaya çıkmakta ve etkinin boyutu yalnızca fiziksel değil aynı zamanda ekonomik ve sosyal olmaktadır. Bu nedenle, süreci tüm boyutları ile değerlendirmek [20] ve yerel halk üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirmek, rüzgar enerjisi çatışmasını çözmekte ana konu haline gelmektedir.

Çatışmaların çözümü iki ana temelde ele alınmaktadır. İlk olarak, çevresel etki değerlendirmesi ve planlama gibi yasal düzenlemelerle desteklenen hassas tasarım ve uygun yer seçimi pratikleri, negatif dışsallıkları azaltacak [13] ve çatışmaları ortaya çıkmasından önce önleyebilecek gerekli uygulamalar olarak ele alınmaktadır [21]. İkinci olarak, çatışmaların ortaya çıkması durumunda, taraflar arasında müzakere ve işbirliği olanakları yaratmak gibi çatışma çözme yöntemleri önem kazanmaktadır [21]. Bu müzakere ve işbirliği yolunda yerel halkın tüm planlama süreçlerine ve projeye -hem ekonomik hem de sosyal açıdan- katılımı ön plana çıkmaktadır [18].

4. KARABURUN DENEYİMİ

Son yıllarda Türkiye enerji üretiminde yenilenebilir enerjilerin payını arttırmaya çalışmakta ve rüzgar enerjisi, Türkiye'nin gelişmekte olan ekonomisi ve kentleşen nüfusu için temiz enerji sağlamasına fırsat tanıyan verimli yerli kaynaklardan biri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, son birkaç yılda, devlet desteğiyle beraber büyük ölçekli yatırımlar etkileyici bir oranda artış göstermiştir (bkz. Şekil 3) ve rüzgar enerjisi tesisleri, özellikle yüksek rüzgar kapasitesi arz eden kırsal alanlardan yer seçerek yaygınlaşmaya başlamıştır.

Şekil 3. Türkiye'de rüzgar santral tesislerinin yıllık ve kümülatif kuruluşu [22]

İzmir, Türkiye'de en çok rüzgar enerjisi yatırımlarının yapıldığı şehirlerden biridir[11]. Bu enerji yatırımları, İzmir ilinin kırsal özelliklerini halen daha korumakta olan ilçelerinde yoğun bir şekilde yer seçmektedir. İzmir'in çevre illerinden biri olan Karaburun da, büyük ölçekli rüzgar enerjisi yatırımlarının yoğun olarak yer seçtiği ilçelerden biridir. İzmir'in en batısında yer alan Karaburun, mevcut durumda nüfus yoğunluğunun düşük olduğu, nüfusun giderek azaldığı ve ekonomik faaliyetlerin sınırlı olduğu kırsal bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır [1]. Kent merkezine uzaklığı ve oldukça engebeli topografyası nedeniyle Karaburun, kentleşme baskısından uzak kalmıştır. Bu durum Karaburunun doğal özelliklerinin korunmasına ve günümüzde bu özellikleriyle ön plana çıkmasına olanak sağlamıştır [23]. Buna paralel olarak, bölgede yerel yönetimler tarafından kırsal kalkınma çalışmaları ön plana alınmaktadır [24]. Fakat aynı zamanda, yüksek rüzgar potansiyelinin yanı sıra, Karaburun çevresel konumu ve kırsal karakteri ile rüzgar enerjisi gelişimi için bir potansiyel sunmaktadır ve dolayısıyla, Karaburun büyük ve boş araziye ihtiyaç duyan büyük ölçekli yenilenebilir enerji yatırımlarının da önemli hedeflerinden biri haline gelmiştir.

Karaburun'daki rüzgar enerjisi süreci, İzmir İl Çevre ve Orman Müdürlüğü tarafından 2005 yılında bir firmaya 252 km² alanda 166 türbin ile toplam 249 MW'lık enerji üretim kapasitesi için 'ÇED Gerekli Değildir' belgesi verildiğinde başlamıştır [1]. Bu yatırımı, kapasite artışları da dahil çeşitli projeler izlemiştir. Bugün, Karaburun ilçesinde, EPDK tarafından onaylanan altı adet rüzgar santrali yatırımı bulunmaktadır; bunlardan biri kısmen faal durumda, beşi faal durumdadır. Bu yatırımlar toplamda 146 türbinden oluşan 344 MW'lık enerji üretim kapasitesine sahiptir (bkz. Tablo 1) [11]. Bu rüzgar enerjisi yatırımları özellikle yarımadanın bazı köylerinin de bulunduğu kuzey ve orta kesiminde yoğunlaşmıştır (bkz. Şekil 4). Bazı türbinler köylere 500 m'den az bir mesafede konumlanırken, bazı türbinler mera, orman ve tarım arazisi gibi Karaburun'da çevre açısından önemli alanlarda bulunmaktadır [1].

Tablo 1. Karaburundaki Rüzgar Enerjisi Tesisleri ve Lisans Durumları [11]

Lisans Durumu	Başlangıç Tarihi	Bitiş Tarihi	Adı	Kapasite (MWm)	Türbin Sayısı
İptal Edildi	29.05.2008	29.05.2057	KARABURUN RES (Firma: Lodos)	120	50
Yürürlükte	25.05.2016	18.10.2057	KARABURUN RES (Firma: Lodos)	120	50
İnşaat Halinde	25.05.2016	18.10.2057	KARABURUN RES (Firma: Lodos)	103	47
Yürürlükte	29.05.2008	29.05.2057	MORDOĞAN RES (Firma: Ayen Enerji)	31.5	15
Yürürlükte	29.05.2008	29.05.2057	YAYLAKÖY RES (Firma: Yaylaköy Res)	15	5
Yürürlükte	29.05.2008	29.05.2057	SARPINCİK RES (Firma: Çalık Enerji)	32	14
Yürürlükte	29.05.2008	29.05.2057	MORDOĞAN RES (Firma: Egender Ege)	15	5
Yürürlükte	06.10.2011	06.10.2060	SALMAN RES (Firma: Öres)	27.5	10
Ara Toplam				344	146
Ön Lisans	-	-	KAYA RES (Firma: Ezse)	30	10
Toplam				374	156

Şekil 3. Karaburun ilçesindeki türbinlerin mevcut durumu [1]

Karaburun'daki rüzgar enerjisi gelişmeleri, dönemin ilgili mevzuatına (2005 yılında yürürlüğe giren 5346 sayılı Kanun) ve ÇED yönetmeliğine (2003 yılında yürürlüğe giren 177 sayılı Yönetmelik) dayanan, yenilenebilir enerji yatırımları ile ilgili daha az katı olan prosedürlere göre uygulanmıştır. İlgili yönetmeliğe göre yenilenebilir enerji yatırımları ÇED sürecinden muaf tutulmaktadır. Aynı zamanda üst ölçekli plan kararına ya da yer seçimine dair bir kritere tabi tutulmayan rüzgar enerjisi yatırımları, üretim lisansını hızlıca alarak çok kısa sürede yasal prosedürleri tamamlamış ve Karaburun peyzajı üzerinde hızla yükselmeye başlamıştır.

Karaburun'da rüzgar enerjisine karşı muhalefet, yerel halkın hızla artan gelişmelerden olumsuz olarak etkilenmesiyle başlamıştır. Mera ve tarım alanlarının rüzgar enerjisi yatırımlarına tahsis edilmesi ve özel mülkiyetteki tarım arazilerinin acil kamulaştırma ile kamulaştırılarak enerji sahasına dönüşmesi gibi süreçler özellikle köy yerel halkının negatif etkilenmesine sebebiyet vermiştir. Bazı köylerde köylünün ekonomik aktivitesi sekteye uğramıştır. Aynı zamanda inşaat aşamasında, türbin temeli ve türbin yolları için yapılan saha temizliği doğal ve kırsal çevreye zarar vermiştir. İnşaat aşaması sonrasında ise, gürültü kirliliği günlük yaşamı olumsuz etkilemeye başlamıştır [1]. Tüm bu aşamalar, çevreye duyarlı yerel halkın ilgisini çekmiş ve süreç halk tarafından protesto gösterilerine kadar taşınmıştır. Bu sürece yerelden ve dışarıdan olmak üzere bir çok çevreci sivil toplum kuruluşu katılarak muhalefeti güçlendirmiş ve süreci ileri seviyelere taşımıştır.

Muhalefetin ana argümanları, rüzgar enerjisi yatırımlarının büyüklüğü nedeniyle bölgenin olumsuz etkilendiği fikri üzerine kurulmuştur. Yereldeki rüzgar enerjisine karşı olan kesimler şu argümanları savunmaktadır: Bölgede yoğunlaşan çok sayıda büyük ölçekli rüzgar enerjisi tesisleri Karaburun'un özel yapısını bozmakta ve tesislerin sayısı ve boyutu Karaburun'un kaldırabileceği potansiyeli aşmaktadır. Bir çok yatırım bölgenin her tarafına yayılmıştır ve yer seçimleri nedeniyle doğal çevreye zarar vermeye, yerel halkın yaşam alanlarını sınırlamaya ve bölgede halihazırda sınırlı olan ekonomik aktiviteleri sekteye uğratmaktadır. Daha da önemlisi, gelişmeler, yerelin ekonomik ve yaşamsal ihtiyaçları, sosyo-kültürel ve doğal değerleri ve doğal çevrenin korunması gereken endemik türleri göz önüne alınmadan oluşturulmuştur. Karaburun'da korunması gereken benzersiz çevresel ve kültürel özellikler bulunmaktadır ve böyle bir yerel çevrede kapsamlı değerlendirmelere ihtiyaç vardır. Fakat, yatırımlar böyle bir değerlendirme yapılmaksızın ve yerel öncelikleri, yerel yaşamı ve insan sağlığını gözardı ederek planlanmaktadır.

Tüm bu söylemlerden anlaşıldığı üzere, çatışma temelinde koruma ve kullanma arasındaki karşıtlığı temel alan bir tartışmaya dayanmaktadır. Bu süreçte bölgenin mevcut doğal ve kırsal özelliklerini korumak isteyen önemli aktör grupları ile bölgeyi yeni enerji yatırımları için kullanmak isteyen farklı aktör grupları yer almaktadır. Bazı aktör grupları doğa ve kırsal alanları değerli bir varlık olarak görmekte ve doğayı ekonomik gelişme için kullanan büyük ölçekli gelişmelere karşı korumak üzere hareket etmektedirler. Rüzgar enerjisi yatırımları, bölgede yaşayan koruyucu tutuma sahip aktör grupları tarafından, doğayı özelleştirmenin yeni bir yolu ve doğayı çevre sorunlarına ilişkin küresel kaygılarla meşrulaştırarak bozan kapitalist düzenin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle, bölgedeki mevcut ve yeni rüzgar enerjisi gelişmelerine karşı güçlü direnç göstermektedirler. Buna bağlı olarak, Karaburun'daki rüzgar enerjisi çatışması, prosedür ile ilgili sebeplerin yanı sıra aktörlerin arasındaki korumacı ve faydacı rasyoneliteri arasındaki tartışmayı da temel almaktadır.

5. ÇATIŞMANIN PROSEDÜREL NEDENLERİ

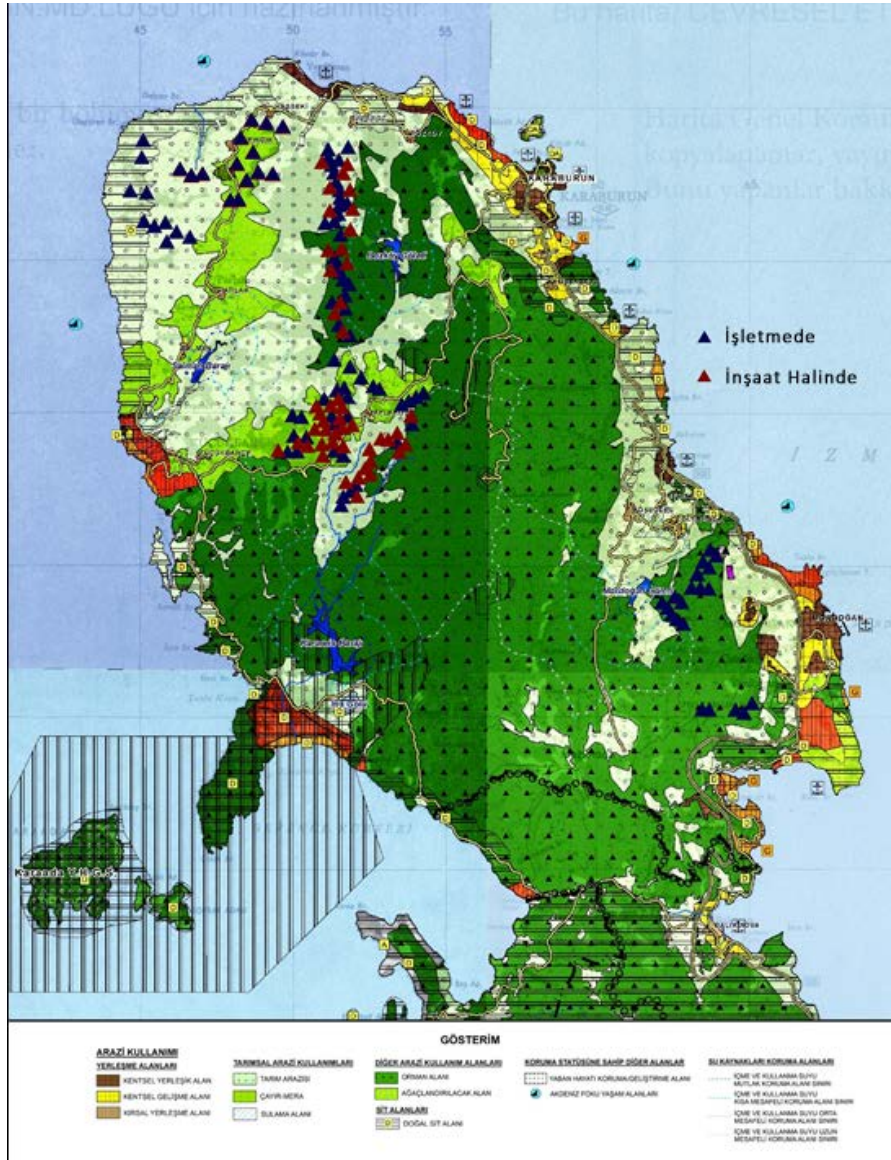
Karaburun'da rüzgar enerjisi projelerinin önemli özelliği, Türkiye'de daha serbest lisans prosedürlerine tabi olan ilk rüzgar enerjisi projelerinden olmalarıdır. Bu süreçte, rüzgar enerjisi doğa dostu bir yatırım olarak kabul edildiğinden katı ÇED ve yer seçimi prosedürlerine tabi değildir. Sonuç olarak yatırımların lisans prosedürleri, ciddi bir analiz ve değerlendirme sürecinden geçmeden tamamlanmıştır. Aynı zamanda projelerin proje bazlı imar planları, yatırımların büyüklüğü, kapasitesi ve en önemlisi çevreyle ilişkisi dikkate alınmadan onaylanmıştır. Bütünleşik planlama ve yer seçimi kriterlerinin eksikliği, yatırımların yerleşim yerlerine ya da bölge için değerli çevresel alanlara kurulmasına olanak tanımıştır. Doğru bir planlama ve etki değerlendirme süzgecinden geçmeyen yatırımlar yerelde sorunlara neden olmuş ve yerel halktan tepki toplamıştır [1].

Tüm süreç ve söylemlerden çıkarıldığı üzere, rüzgar enerjisinin dışsallıklarının hafifletilmesine ilişkin planlama süreçlerinde belirgin olarak üç temel sorun vardır;

- **Yer Seçimi;** Rüzgar enerji sahası ve türbinlerin yer seçimi ayrıntılı değerlendirmelere, ölçütlere ve planlama kararına tabi değildir. Türbinlerin yeri, tamamen mühendislik ve teknik kriterler (özellikle rüzgar kapasitesi) üzerine kurulu olan ilgili yönetmelikle belirlenir.

- **ÇED Süreci;** Rüzgar enerjisi gelişmeleri, detaylı ÇED süreçlerine tabi olmadan lisanslarını almıştır. Mevcut ÇED süreci yeterli değildir; gelişmelerin ruhsatlandırma prosedürlerinde ayrıca gerekli olan herhangi bir sosyo-ekonomik, görsel ve toplu etki değerlendirmesi yapılmamaktadır.

- **Planlama Süreci;** Hakim enerji politikasını bölgede bütününde değerlendiren ve mevcut yerel özelliklere uygun olarak mekansallaştıran bütünleşik planlama yaklaşımı eksikliği bulunmaktadır. Mevcut planlama prosedürü, proje bazlı olarak işletilmektedir; üst ölçekli planlarda rüzgar enerjisi tesislerini alan seçiminde sınırlandıran herhangi bir bölgeleme veya plan kararı bulunmamaktadır (bkz. Şekil 5).

Şekil 5. Türbinlerin 1 / 100.000 Çevre Düzeni Planı Üzerindeki Lokasyonu [1]

Tüm bunların yanı sıra, Türkiye’de enerji yatırımlarının yukarıdan aşağı, hiyerarşik karar verme süreçleriyle hayata geçmesi rüzgar enerjisine karşı muhalefeti etkilemiş ve arttırmıştır. Türkiye’de özellikle ulusal politikalarla ilgili yatırımlar konusunda merkezi planlama anlayışı bulunmaktadır ve rüzgar enerjisi bir devlet politikası olduğundan, rüzgar enerjisi gelişmeleri ile ilgili kararlar ulusal düzeyde alınmıştır. Yerel yönetim kurumlarının bile karar verme ve planlama süreçlerine dahil olmadıkları görülmektedir. Bütün süreç tek yönlü bilgi akışı sağlayan ‘karar ver-ilan et-savun’ modeli ile ilerlemektedir [5]. Aynı şekilde Karaburun’da da, her proje için duyuru, imar planlarının onaylanmasının ardından yapılmıştır. Süreç içerisinde herhangi bir aşamada halkın katılımının sağlanmadığı görülmüştür. Bütün süreçteki tek katılımçılık safhası olan ÇED kapsamındaki halkın bilgilendirme toplantısı, yatırımlar bu süreçten muaf tutulduğundan gerçekleştirilememiştir. Daha sonra yapılan toplantılar ise tüm süreç tamamlandıktan sonra sadece bilgilendirme amaçlı gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla, yerel halk,

yaşam alanlarında birçok rüzgar türbinin yer alacağından bütün süreç tamamlandıktan sonra haberdar olabilmıştır. Bu yukarıdan aşağıya planlama ve karar verme yaklaşımında, yerel halk proje çıktılarını etkilemek için bir fırsat bulamamıştır. Bu durumu da, rüzgar enerjisi gelişmelerinin üzerindeki yerel denetim duygusunu azaltmış, haksızlık algısını artırmış ve kolayca olumsuz algılara neden olmuştur.

Dolayısıyla, rüzgar enerjisi sürecinde planlama süreciyle ilgili bir başka önemli problem daha bulunmaktadır;

- **Katılım eksikliği;** Rüzgar enerjisi yatırımları için karar verme ve planlama süreçlerinde farklı bilgi kaynaklarına (teknik, çevresel, yerel, vb.) ulaşılmasını sağlayan katılımcı planlama anlayışı benimsenmemiştir. Bu nedenle, sadece yerel halk değil, aynı zamanda yerel kurumlar planlama sürecinden dışlanmıştır; süreç, öznel görüşleri toplamak ve yerel meseleler ve konuyla ilgili talepleri karşılamak için yetersiz kalmaktadır.

6. ÇATIŞMANIN ÇÖZÜMÜ İÇİN ÖNERİLER

Tüm dünyada ve Türkiye’de rüzgar enerjisinin mevcut enerji üretim pratiklerinde çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Dolayısıyla rüzgar enerjisi çatışmasının çözümü de rüzgar enerjisinin geleceği için büyük önem arz etmektedir. Hem Türkiye’deki tüm rüzgar enerjisi gelişmeleri hem de özellikle Karaburun için bazı çözüm önerileri sıralanmıştır;

- Literatürde de belirtildiği üzere, olası çatışmaları en aza indirmek için daha hassas tasarımlar ve yereldeki çevresel ve sosyo-ekonomik öncelikleri göz önünde bulunduran uygun yer seçimi pratikleri ön plana alınmalıdır. Yoğunluk, yükseklik ve boyut gibi fiziksel özellikler, rüzgar enerjisi gelişmelerinin çevresel ve sosyal etkisinin boyutunu etkilediğinden, bu özellikler göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca bu tasarım faktörleri, yasal düzenlemelere yönlendirilmelidir.

- Sürdürülebilir enerji yatırımları ile yerel peyzajların korunması arasındaki denge denetlenmelidir. Sadece rüzgâr enerjisinin çevresel etkileri değil aynı zamanda sosyo-ekonomik etkileri, yerel yaşam alanları için hayati öneme sahiptir. Birçok rüzgar enerjisi santrali için tüm boyutlar (görsel, sosyal, ekonomik vb.) dahil olmak üzere Kümülatif Etki Değerlendirmeleri ÇED yönetmeliğine dahil edilmelidir. Bu değerlendirme filtreleri, gelişmelerin yer seçimi için rehber olmalıdır.

- Planlamada, sağlıklı yaşam alanlarını sürdürebilmek için koruma kullanma dengesi esastır. Öncelikli doğal alanlar (ormanlar, tarım arazileri, doğal olarak korunan alanlar, vb.) korunarak farklı yatırım modelleri için alanlar tanımlayan bütünleşik bir planlama sistemi işletilmelidir. Bu nedenle proje bazlı planlama yaklaşımı terk edilmeli ve projelerin çevreyle olan ilişkilerini göz önüne alan bütünleşik planlama yaklaşımı benimsenmelidir. Rüzgar enerjisi gelişmeleri için teknik analizle desteklenen bölgeler tanımlanmalı ve bu bölgeler üst ölçekli planlarda işlenmelidir (örn. 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı). Rüzgar enerjisi projelerine yalnızca bu bölgelerde bulunmaları şartıyla lisans verilmelidir. Bu gelişmeler için daha alt ölçekli planlar (örn., 1/5.000 ve 1/1.000 ölçekli planlar), bu üst ölçekli plan kararlarına göre hazırlanmalıdır.

- Karaburun ve diğer bölgelerdeki rüzgar enerjisi gelişmeleri için yerel toplum perspektiflerini göz önüne alan katılımcı planlama ve karar verme süreçleri etkinleştirilmelidir. Eşitlik ve adaleti sağlamak ve toplum güvenini arttırmak için yerel kamuoyunun proje sonuçlarını etkileme fırsatı bulacağı platformlar oluşturulmalıdır. Çeşitli aktörlerin etkin katılımı çatışmaları en aza indirecek ve projelerin kabul edilebilirliğini artıracaktır. Bu anlamda, gelişmeler için aşağıdan yukarıya teknikler tercih edilmeli ve bu süreçler yerel düzeydeki kurumların (örn; yerel yönetimler, üniversiteler, STKlar, vb.) katılımıyla güçlendirilmelidir. Özellikle, yerelle daha kolay bağlantı sağlayabileceğinden yerel düzeydeki kamu kuruluşlarının rolü güçlendirilmelidir.

6. SONUÇ

Sonuç olarak, Karaburun doğal ve kırsal özellikleri ile ön plana çıkan bir bölgedir. İlk olarak, Karaburun gibi doğal değeri yüksek çevrelerde çevre dostu olarak değerlendirilen ya da değerlendirilmeyen herhangi bir yatırım modelinde daha hassas planlama süreçleri işletilmelidir. Genişleyen ve büyük ölçekli yapısı nedeniyle, rüzgar enerjisi gelişmelerinin olumsuz etkileri daha da büyük olmaktadır ve bu durum endişeleri arttırarak yerel muhalefete neden olabilmektedir. Fakat, rüzgar enerjisi gelişim süreçlerinde, yerel çevre üzerindeki dışsallıkların azaltılması ile ilgili herhangi bir uygulama yapılmamaktadır. Buna ek olarak, tüm sürecin halkın katılımı olmaksızın tamamlanması, yerel düzeydeki bağlantının kaybolmasına neden olmaktadır. Prosedür ile ilgili eksikliklerle yakından ilgili olan bu iki süreç, doğal ve kırsal açıdan öncelikli alanlar üzerinde rüzgar enerjisi tesislerinin yükselmesine yol açmaktadır. İkinci olarak, dışlayıcı ve yukarıdan aşağıya gerçekleşen karar verme süreçleri, yerel halkı süreçten “dışlanmış” ve kendi yaşam alanları için verilen kararları kabul etmeye “zorlanmış” hissettirerek güven duygusunu zedelemektedir. Ayrıca, yerel görüşleri dikkate almadan yatırımlara izin verilmesi “haksızlık” ve “adaletsizlik” algısı yaratmaktadır. Sonuç olarak, sürecin zayıf işletilmesi projelerin kabul edilebilirliğini azaltmaktadır ve rüzgar enerjisi gelişmelerine karşı muhalefeti artırmaktadır. Tüm bunlar konuyla ilgili çatışmaların en aza indirgenmesi için karar verme, etki değerlendirmesi ve rüzgar enerjisi planlaması da dahil olmak üzere tüm sürecin iyi yönetilmesinin önemini göstermektedir.

KAYNAKLAR

- [1] **Özçam, Z.**, 2016. Rethinking Wind Energy in Its Social Context: Conflicting Perspectives and Planning Problems – The Karaburun Experience, Y. Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, 2016.
- [2] **Yanıktepe, B., Savrun, M. M., & Koroglu, T.**, 2013. Current status of wind energy and wind energy policy in Turkey. *Energy Conversion and Management*, 72, s. 103-110.
- [3] **IEA; International Energy Agency**, 2015. World Energy Outlook Special Report on Energy and Climate Change. International Energy Agency.
- [4] **Aydin, N. Y., Kentel, E., & Duzgun, H. S.**, 2013. GIS-based site selection methodology for hybrid renewable energy systems: A case study from western Turkey. *Energy Conversion and Management*, 70, s. 90-106.
- [5] **Peker, Z.**, 2013. Yenilenebilir Enerji Gelişimlerinin Sosyal Boyutu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(4), s. 663-691.
- [6] **Gipe, P.**, 1995. *Wind energy comes of age (Vol. 4)*. John Wiley & Sons.
- [7] **Atlı, B.**, 2012. Politics of Renewable Energy Policies in Turkey, Y. Lisans Tezi, German Turkish Masters in Social Sciences, Humboldt Universität zu Berlin & Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- [8] **Matthews, K., & Paterson, M.**, 2005. Boom or bust? The economic engine behind the drive for climate change policy. *Global Change, Peace & Security*, 17(1), s. 59-75.
- [9] **Wüstenhagen, R., Wolsink, M., & Bürer, M. J.**, 2007. Social acceptance of renewable energy innovation: An introduction to the concept. *Energy policy*, 35(5), s. 2683-2691.
- [10] **DB; Dış İşleri Bakanlığı**, 2015. Türkiye'nin Enerji Profili ve Stratejisi. Dış Politika; Temel Dış Politika Konuları. Dış İşleri Bakanlığı Resmi Websitesi, 2015.
- [11] **EPDK; Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu**, 2016. Enerji Piyasası Üretim Lisansı Veritabanı. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu Resmi Websitesi, 2016.
- [12] **Burningham, K.**, 2000. Using the language of NIMBY: a topic for research, not an activity for researchers. *Local environment*, 5(1), s. 55-67.
- [13] **Wolsink, M.**, 2000. Wind power and the NIMBY-myth: institutional capacity and the limited significance of public support. *Renewable energy*, 21(1), s. 49-64.
- [14] **Bell, D., Gray, T., & Hagggett, C.**, (2005). The ‘social gap’ in wind farm siting decisions: Explanations and policy responses. *Environmental Politics*, 14(4), s. 460-477.

- [15] **Van der Horst, D.**, 2007. NIMBY or not? Exploring the relevance of location and the politics of voiced opinions in renewable energy siting controversies. *Energy policy*, 35(5), s. 2705-2714.
- [16] **Wolsink, M.**, 2007. Wind power implementation: the nature of public attitudes: equity and fairness instead of ‘backyard motives’. *Renewable and sustainable energy reviews*, 11(6), s. 1188-1207.
- [17] **Devine-Wright, P.**, 2009. Rethinking NIMBYism: The role of place attachment and place identity in explaining place-protective action. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 19(6), s. 426-441.
- [18] **Toke, D., Breukers, S., & Wolsink, M.**, 2008. Wind power deployment outcomes: How can we account for the differences? *Renewable and sustainable energy reviews*, 12(4), s. 1129-1147
- [19] **Woods, M.**, 2003. Conflicting environmental visions of the rural: windfarm development in Mid Wales. *Sociologia ruralis*, 43(3), s. 271-288
- [20] **Devine-Wright, P.**, 2005. Beyond NIMBYism: towards an integrated framework for understanding public perceptions of wind energy. *Wind energy*, 8(2), s. 125-1
- [21] **Atay Kaya, İ.**, 2014. Conflicts in the planning processes of locally unwanted land uses (LULUs): Case studies in İzmir, Doktora Tezi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü. Fen Bilimleri Enstitüsü, 2014.
- [22] **TÜREB; Türkiye Rüzgar Enerjisi Birliği**, 2016. Türkiye Rüzgar Enerjisi İstatistik Raporu – Temmuz 2016. Türkiye Rüzgar Enerjisi Birliği Resmi Websitesi, 2016.
- [23] **Nurlu, E., Erden, U., Ozturk, M., Guvensen, A., & Turk, T.**, 2008. Landscape, demographic developments, biodiversity, and sustainable land use strategy: a case study on Karaburun peninsula Izmir, Turkey. *In Use of Landscape Sciences for the Assessment of Environmental Security*, s. 357-368. Springer Netherlands.
- [24] **İKA; İzmir Kalkınma Ajansı**, 2014. Yarımada Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi 2014 – 2023. İzmir Kalkınma Ajansı, 2014.